

DISSERTATIONES

THE „SHADOW DIRECTOR” – AZ ÁRNYÉKVEZETŐ
A MAGYAR JOGGYAKORLATBAN

*Szabályozási hézag a társasági jogban, és a bírósági jogesetekben
kialakított megoldások, elvek, de lege ferenda*

BARSI József

bíró (Balassagyarmati Törvényszék)

1. Bevezetés

Valójában ‘ki’ is az a *shadow director*? Természetes személy, vagy lehet jogi személy is? Mik az ismérvei, mik a tevékenysége jellemzői? A választ és a fogalom definícióját régebben sem találhattuk meg a társasági jogunkban, de hiányzik a Polgári Törvénykönyvbe beépített társasági jogi szabályozásból most, 2021-ben is.

Ez az elnevezés az angolszász jogterületen már régóta ismert, de a magyar fizetés-képtelenségi jogban csak 2006. július 1-én jelent meg. Ekkor lépett hatályba egy új felelősségi szabály, ami a felszámolás alá került gazdasági társaságok – illetve jóval szélesebb kört felölelő jogalanyok, a gazdálkodó szervezetek – vezetőinek kártérítési felelőssége megállapítását tette lehetővé a hitelezők javára, bizonyos körülmények fennállása esetén. Ide illesztette be a jogalkotó egy önálló bekezdésbe annak a személynek a kártérítési felelősségét is, aki az adott gazdálkodó szervezet vezetőjeként nem volt bejegyezve a cégnyilvántartásba, de a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára *ténylegesen meghatározó befolyást* gyakorolt. A törvénymódosítás indokolása¹ szerint ez a személy, aki jogi értelemben ugyan nem volt vezető tisztségviselő, de a gazdasági társaság vezetését *ténylegesen meghatározta, ő az úgynevezett „árnyékvezető”*.

¹ „A törvény ezzel különösen a nagyméretű, illetve gazdasági pozíciójában alárendelt gazdálkodó szervezetek esetében kívánja – a felelősség megállapítása körében – azon személyeket is felelősségi körbe vonni, akik a vagyonszétválást *ténylegesen előidézték*. Annak megítélése, hogy egy meghatározott adós szervezetnél mely személyek tekinthetők árnyékvezetőnek, a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.” 2006. évi VI. törvény indokolása a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény módosításáról. A 14.§-hoz fűzött indokolás. Ld. Wolters Kluwer Új jogtár.

Ez a szóösszetétel a magyar társasági jog ügyvezető fogalmának felel meg, de nem lenne hibás az árnyékigazgató fordítás sem, például a részvénytársaság igazgatóira tekintettel. Az angol és latin terminológia a *'director'* (igazgató, vezető) kifejezést használja, ezért ennek a magyar nyelvben szintén meghonosodott direktor változata is megjelenik e tanulmányban.

Prima facie úgy tűnhet, hogy e rövid szabályozás alapján egyszerű az árnyék direktor felelősségének megállapítása, de a *common law* több mint egy évszázada alakuló megoldásaihoz képest a magyar bírói gyakorlatban még nem sok tapasztalat halmozódhatott fel, és mivel jellemző különbségek is vannak a két rendszer között, a *common law* és az *equity* doktrínáit a kontinentális jogban nehéz lenne bírói gyakorlatként alkalmazni.

A magyar jogi szabályozás áttekintése után érdemes ezért bepillantani egy kicsit a *common law* országai közül Írország, az Egyesült Királyság és Ausztrália törvényi szabályozásába és esetjogába, majd ezekkel összefüggésben a kialakulóban levő magyar precedens rendszerbe, a 'korlátozott precedenshatás' új jogintézményére is figyelemmel. Ezután lehet néhány következtetést levonni arra nézve, hogy mi mindent kellene a magyar jogalkotónak megfontolni a meghozandó törvény új szabályainak megalkotásakor.

Már 2005-ben is felmerült ugyanis egy új csódtörvény (felszámolási törvény) létrehozásának gondolata, ami nem valósult meg, továbbra is csak a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Cstv.) többszöri módosítására került sor. Most ismét egy új kódex megalkotása van napirenden, ami a fizetéseképtelenségi jog változása mellett – például a direktorok típusainak meghatározása kapcsán – érintheti a 2013. évi V. törvény, az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.) szabályait.

A Ptk. módosítás szükségességére vonatkozó aggályok már hatálybalépését megelőzően is felmerültek a társasági jog inkorporálása során. Ennek hátrányai közül Sárközy professzor kiemelte a Ptk. előkészítési folyamatáról, utóéletéről írt tanulmányában, hogy: „A gazdasági fejlődés következtében a társasági jog a Ptk. többi részéhez képest gyorsabban változik, így a gazdasági társaságok jogainak Ptk.-ba való behelyezése a Ptk. *stabilitását* veszélyeztetheti.”² A már bekövetkezett módosítások azonban – nézetem szerint – ilyen instabilitást nem okoztak.

2. A magyar jogi szabályozás alakulása; a jó vezető

2.1. A gazdasági társaság vezető tisztségviselője és a hitelezőkkel szembeni felelősség

A magyar jog a gazdasági társaság tagjának felelőssége mellett csak a társaság cégnyilvántartásba bejegyzett „törvényes» vezetője, a *de iure director* felelősségét szabályozza. A formálisan ki nem nevezett és a cégnyilvántartásba be nem jegyzett vezető típusokra – *shadow director* (árnyékvezető), és a *de facto director* (tényleges vezető) – tételes jogi szabályokat nem lehet fellelni sem a régebben hatályban volt társasági törvényekben (három Gt.), sem az új Ptk. szabályaiban, de a Cstv., valamint a cégnyilvá-

² SÁRKÖZY Tamás: Az új Polgári Törvénykönyv előkészítésének folyamata – újdonságai – utóélete. *Magyar Jog*, 2017/11. 663.

nosságról, a bírósági cégeljárásról és végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.) kárfelelősségi szabályai között sem.

Az árnyékvezető tekintetében a bírói gyakorlat alakította ki a minősítésére, tevékenységére vonatkozó jogértelmezést a Cstv. 33/A. § alapján indított perekben, azonban az árnyékdirektor és a *de facto* direktor közötti distinkció még nem tűnik ki a jogesetekből, noha a kettő között szignifikáns különbség van, a következő fejezetben kifejtettek szerint.

Az egyesületek, gazdasági társaságok, szövetkezetek felszámolása és kénysztörzése esetére a magyar jog jelenleg párhuzamos szabályozást tartalmaz a vezető tisztségviselő felelősségére a Ptk. 3:86. § (2) bekezdés, 3:118. §, 3:347. § (3) bekezdés, és a Cstv. 33/A. § valamint a Ctv. 118/B. § rendelkezései folytán. Az árnyékdirektornak a bejegyzett vezető tisztségviselővel azonos felelősségére azonban csak a csődtörvény (a Wolters Kluwer Jogtár rövidített megjelölése szerint csődtv.)³ 33/A. § (2) bekezdése, és a cégtörvény 118/B.§ (2) bekezdése tartalmaz egy rövid, lényegében hasonló szabályt.

A vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét a gazdálkodó szervezet felszámolása, a cég törlése esetén az alapozza meg, ha a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezését követően ügyvezetési feladatait nem a hitelezői érdekek figyelembevételével látta el, és ezáltal a cég vagyona csökkent, illetve a hitelezők követeléseinek kielégítése meghiúsult, vagy a felszámolás esetén azok „teljes mértékben történő kielégítése más okból meghiúsulhat”. Mindkét esetben csak az okozott hátrány mértékéig, és csak a hitelező meg nem térült követelése összegében marasztalható a volt vezető, mivel a felelősség nem elsődleges, járulékos jellegű. A felszámolás során ki nem elégített, vagy a társaság tagjainak felelőssége alapján rajtuk behajtott követelést meghaladó részben kótelezhető a volt vezető tisztségviselő kártérítés megfizetésére.

Az árnyékvezető ugyanúgy, mivel a Cstv. 33/A. § (2) bekezdése szerint a gazdálkodó szervezet vezetőjének minősül az a személy is, aki a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt.

A Ctv.118/A. § (2) bekezdése második fordulata szerint pedig a felelősségi szabály alkalmazásakor a cég vezető tisztségviselőjének minősül az a személy is, aki a cég döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt.

2.2. Szabályozástörténeti megközelítés

Azt, hogy hogyan alakult a kereskedő vagy a gazdasági társaság vezetőjének felelőssége, milyen gondossági elvárás volt velük szemben, mikortól lehet vezető tisztségviselő egy nem természetes személy, a korábbi jogi szabályozás alapján lehet áttekinteni.

Az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a kereskedelmi törvény szabályozási modellje a kereskedőre épült, azonban a kereskedőkre vonatkozó szabályokat a kereskedelmi társaságokra is alkalmazandónak írta elő. Négy ilyen kereskedelmi társasági típus volt a törvényben: a közkereseti társaság, betéti társaság, részvénytársaság és a szövetkezet.

³ A csődtörvény bírósági gyakorlatban alkalmazott rövidítése egyébként a Cstv. de tartalmilag helytállóbb rövidített elnevezés lenne egy harmadik változat, a felszámolási törvény vagy esetleg CsFtv., tekintettel arra, hogy a 86 paragrafusból azok többsége, a 22–70. § a felszámolásról szól.

Az ezekre vonatkozó „határozatok” a későbbi szabályozás alapjául szolgáltak. A kereskedők és a kereskedelmi társaságok is bejegyzendők voltak cégnevük alatt a kereskedelmi cégjegyzékbe. A cégvezetők (és kereskedelmi meghatalmazottak) felelősségét már ebben az időben is pontosan és világosan szabályozta a törvénycikk.⁴

A gondos üzletvitel szabályát – például a közkereseti társaság tagjainak vonatkozásában – úgy fogalmazta meg a törvény, hogy „A társaság ügyeiben minden társasági tag oly szorgalmat és gondosságot köteles kifejteni, *minővel saját ügyeiben* eljárni szokott. Minden társasági tag felelős a társaságnak azon károkért, melyeket vétkessége által okozott [...]” Egyébként – ahogy ma is – a közkereseti társaság tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukkal egyetemlegesen voltak felelősek.

A részvénytársaság igazgatósági tagjainak felelőssége szigorúbban volt meghatározva, mint jelenleg. Az igazgatóság tagjai harmadik személyek irányában ugyan személyesen nem voltak felelősek a társaság nevében teljesített cselekményekért és vállalt kötelezettségeikért, de ha megbízásuk határain túlmentek, illetve a törvényi szabályokkal vagy az alapszabállyal ellentétesen cselekedtek, a károsult minden ebből eredő kárért egyetemlegesen feleltek még akkor is, ha a törvénnyel vagy az alapszabállyal ellentétes intézkedés a részvénytársaság közgyűlése határozatán alapult. A felelősségnek ez az esete objektív ténybeli alapokon nyugodott, a gondatlanság vagy szándékosság kérdése nem merült fel, ellentétben az új Ptk. 3: 24. § (2) bekezdésével.

A korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikk létrehozta a korlátolt felelősségű társaság máig ható szabályait, bővítve ezzel a kereskedelmi törvényben meghatározott kereskedelmi társaságok körét, és tartalmazta a jelenlegi felszámolási jog több lényeges elemét is. Az ügyvezetők kártérítési felelősségét úgy határozta meg, hogy: „Az ügyvezetőknek a társaság ügyeiben *a rendes kereskedő gondosságával* kell eljárniok. Ebbeli kötelességük megsértése esetében a károsultnak az okozott kárért egyetemlegesen felelősek.” Arra is kitért – a kereskedelmi törvénynek a részvénytársaság igazgatóira vonatkozó felelősségi szabályához hasonlóan – hogy „Amennyiben a kártérítés a társaság hitelezőinek kielégítésére szükséges, akkor az ügyvezetőket az sem mentesíti a felelősség alól, hogy a taggyűlés határozata alapján jártak el” (59–60 §).

Ha pedig a társaság ellen a csődnyitás feltételei bekövetkeztek, azok az ügyvezetők, akik ezután a társaság vagyonából fizetést teljesítettek vagy hitelt vettek igénybe – ha vétlenségüket nem bizonyították – kötelesek voltak a fizetett összeget a társaságnak egyetemlegesen visszafizetni, a hitelezőknek pedig a társasággal együtt, egyetemlegesen voltak felelősek. Mindezek a társaság felosztható vagyonának meglétét, a hitelező védelmét, követelésének kielégítését voltak hivatva biztosítani.

A régi Ptk., az 1959. évi IV. törvény a szocialista tervgazdálkodás modelljét vette alapul, kiemelve, hogy a gazdálkodó szervezetek a polgári jogi kapcsolataikban a

⁴ 1875. évi XXXVII. törvénycikk 52. § „Ki, mint cégvezető vagy kereskedelmi meghatalmazott valamely kereskedelmi ügyletet köt a nélkül, hogy cégvezetői jogosítvánnyal vagy kereskedelmi meghatalmazással bírna, szintűgy a kereskedelmi meghatalmazott, ki az ügylet megkötésénél meghatalmazása határain túl megy, a vele szerződő harmadik személynek a kereskedelmi jog szerint felelős; ez utóbbinak szabad választásában áll tőle kártérítést, vagy a szerződés betöltését követelni.”

népgazdaság tervszerű arányos fejlődésének követelményével összhangban kötelesek eljárni. A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során előírta, hogy a feleknek olyan magatartást kell tanúsítaniuk, hogy érdekeik érvényesítése a társadalom érdekével összhangban álljon. A polgári jogviszonyokban a szocialista együttélés követelményei szerinti együttműködés és az általában elvárható magatartás alapelvét fogalmazta meg. A gazdálkodó szervezetek alapmintája az állami vállalat volt, így a társasági jog további fejlődése elmaradt, bár a kereskedelmi törvény, és a kft. szabályozása részlegesen hatályban maradt – a nem államosított külföldi társaságokra figyelemmel – az első gazdasági társaságokról szóló törvény, az 1988. évi VI. törvény (Gt.) megalkotásáig. A régi Ptk. a szerződési jogban szabályozta, és jogi személyeknek tette lehetővé a gazdasági társaság alapítását. A jogi személyekre vonatkozó szabályok körében pedig a gazdasági társulás három formáját nevesítette a kódex: a betéti társulást, a közös vállalatot, továbbá az egyesülést, amit szintén jogi személyek alapíthattak.

A rendszerváltozást követően az 1991. évi XIV. törvény iktatott be új alapelvként egy erkölcsi szabályt, amely szerint a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek *a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek* megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.” Ezt az alapelvet – némi pontosítás után (a tisztesség előtti „a” névelőt elhagyva a 2006. évi III. törvény 2.§ által) – az új Ptk. is tartalmazza. Vékás professzor szerint:

„Ez az alapelv etikai megalapozottságú általánosított zsinórmértéket fogalmaz meg. A polgári jogban széles körben érvényesülő magánautonómia az egyes magánjogi viszonyokban a kölcsönös bizalom elvével kiegészítve nyeri el – a piacgazdaság szociális szempontokból történő korlátozását jelentő – végleges tartalmát.”⁵

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (az első Gt.) célja preambulum szerint az volt, hogy „korszerű jogi keretek megteremtésével segítse a népgazdaság jövedelemtermelő képességének javítását, a piaci jellegű termelési-értékesítési együttműködés fejlődését, a tőkeáramlást, valamint a külföldi működő tőke gazdaságunkban való közvetlen megjelenését.” Lényegében a gazdasági szerkezetváltás érdekében vizsztatért a régi bevált társasági formációkhoz, a kereskedelmi társaságokhoz (Kkt., Bt., Kft., Rt.), azokat a közös vállalattal és az egyesüléssel kiegészítve, aminek csak jogi személy lehetett a tagja.

A rendes kereskedő gondos eljárásának szabályát, a vezető tisztségviselőkre, a felügyelő bizottság tagjaira és a könyvvizsgálókra vonatkoztatva úgy fogalmazta meg a törvényhozó, hogy ezek *az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható* gondossággal kötelesek eljárni.

A vezető tisztségviselők személyét tekintve ez a törvény is abból indult ki, hogy azok csak ‘természetes személyek’ lehetnek. Ez a koncepció azonban az 1992. január 1-jén hatályba lépő módosítás folytán megváltozott, és az 1991. évi LXV. törvény a 28. szakaszt (3) bekezdéssel egészítette ki, amely szerint vezető tisztségviselői feladatot a

⁵ VÉKÁS LAJOS: Az új Ptk. koncepciójának bevezető része. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/6. 7.

társaság jogi személy tagja is elláthatott. Ebben az esetben pedig a vezető tisztségviselőkre vonatkozó személyi előírásokat a jogi személy képviselőjére kellett alkalmazni. A második Gt. törvény indokolása szerint azonban ez az 1991. évi szabályozás a gyakorlatban nem vált be, a jogi személyek esetében a vezető tisztségviselők személyes polgári jogi felelőssége nem volt értelmezhető. Ezért a későbbi szabályozás visszatért ahhoz, hogy a vezető tisztségviselő elsődlegesen csak természetes személy lehet, ha csak maga a törvény nem tesz kivételt egyes társaságok esetében.

A második társasági törvény, az 1997. évi CXLIV. törvény célja az volt, hogy korszerű jogi keretek biztosításával segítse elő a magyar piacgazdaság megszilárdulását, a vállalkozások erősítését, valamint az Európai Közösség irányelveivel való jogharmonizációt. Az első társasági törvényhez képest eggyel kevesebb társasági formát határoz meg, mivel nem minősíti gazdasági társaságnak az egyesülést.

A törvény szerint a gazdasági társaság vezető tisztségviselője mindenekelőtt természetes személy lehet, csak a közkereseti és betéti társaságnál enged kivételt, ahol jogi személy is lehet üzletvezető, ha jogi személy tagja is volt a két – egyébként nem jogi személynek minősülő – társaságnak. A gondossági elvárás szigorúbbnak tűnik az első Gt. rendelkezésével összevetve, mivel a társaság ügyvezetését ellátó vezető tisztségviselőktől az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható *fokozott* gondosságot ír elő, az általában elvárható helyett. Új elem volt az is, hogy a vezető tisztségviselők az ügyvezetést a társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. Az ügyvezetési kötelezettségeik vétkes megszegésével a gazdasági társaságnak okozott károkért pedig a polgári jog szabályai szerint voltak felelősek.

Egy újabb kodifikációs folyamat eredményeként jelent meg a harmadik Gt., a 2006. évi IV. törvény, és ugyanez az új cégtörvény, a 2006. évi V. törvény. Az új társasági törvény továbbfejlesztette a vezető tisztségviselők felelősségére vonatkozó szabályokat, bevezetve a *wrongful trading* jogintézményét, a hitelezői érdekvédelem előtérbe helyezésével. A vezető tisztségviselők az ügyvezetési kötelezettségüket a társaság érdekeinek szem előtt tartásával voltak kötelesek általában ellátni, de ha a társaság fizetési képességgel fenyegető helyzete bekövetkezett, akkor a *hitelezői érdekek elsődlegessége* volt az irányadó. A harmadik Gt. 30. §-a (2) bekezdésében visszatért az első Gt. szerinti általában elvárható gondosság követelményéhez, de felelősségi következményében szigorodott is, amikor harmadik bekezdése újabb szabályként előírta a társaság hitelezői érdekeinek elsődleges figyelembevételét. Ehhez kapcsolódóan tartalmazta a jogszabály azt is, hogy ‘külön törvény’ e követelmény felróható megszegése esetére – amennyiben a gazdasági társaság fizetési képessé vált – előírhatja a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét. Ennek alapján történt meg a bevezetőben már említett 2006. évi VI. törvény módosító rendelkezéseivel a Cstv. 33/A. § szerinti vezetői felelősség beiktatása a felszámolási jogba, és a felhatalmazási szabály keretein túlmenően, a második bekezdés „előremutató” szabálya folytán ennek kiterjesztése az árnyékvezetőre is.

Amikor az új Ptk.-ba integrálta a jogalkotó a gazdasági jog szabályait, a felelősségi szabályok is beépültek a civil kódexbe, kivéve az árnyékvezetőre vonatkozó rendelkezést. Mivel azonban az új hatálybalépítő törvény nem helyezte hatályon kívül a csődtörvényben a vezető tisztségviselő felelősségére irányadó szabályokat, a cég jogutód nélküli megszűnése esetére a kódex és a felszámolási törvény, valamint 2014-től a

cégtörvény jelenleg párhuzamosan tartalmaz felelősségi szabályokat. (Sárközy Tamás véleménye szerint szükségtelenül).⁶

Az új Ptk. egységesíti az ügyvezetés definícióját, mellőzve a közkereseti társaság és betéti társaság kapcsán az üzletvezetés és üzletvezető fogalmát. A társasági törvényhez hasonlóan világossá teszi, hogy az ügyvezetés nem csak a jogi személy napi operatív tevékenysége, hanem a jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalát jelenti, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapító hatáskörébe (3:21. § (1) bekezdés). Ezeket a döntéseket egy vagy több vezető tisztségviselő (ügyvezető, igazgató) vagy a vezető tisztségviselőkből álló testület jogosult meghozni, a jogi személy érdekeinek megfelelően.

Ez a gazdasági társaság legfőbb szerve feladatkörével – amely szerint a társaság alapvető *üzleti* és személyi kérdéseiben való döntéshozatal a Gt. legfőbb szervének feladata – összevetve azért is lényeges a társaság vezető tisztségviselőinek felelőssége tekintetében, mert a felszámolás vagy a kényszertörlesztés esetén a csődtörvény és a cégtörvény az árnyékvezető meghatározó befolyása kapcsán csak annyit tartalmaz, hogy a gazdálkodó szervezet *döntéseinek meghozatalára* kell befolyást gyakorolni ahhoz, hogy az árnyékvezető felelőssége megállapítható legyen. Ez szó szerinti értelmezésben mindkét döntéstípusra vonatkozik, noha – a Kúria gyakorlata szerint – nyilvánvalóan az ügyvezetői döntésekre kell érteni.

A vezető tisztségviselő által harmadik személyeknek okozott károkért elsődlegesen a jogi személy felel, a vezető tisztségviselő csak akkor tartozik felelősséggel, ha a kárt szándékosan okozta (3:24. § (2) bekezdés). Azt, hogy e szabály a gazdálkodó szervezetek felszámolása előtti tényleges működés idejére vonatkozik (egyetemleges felelősségnek akkor van értelme, ha van élő cég is), vagy a felszámolást követő megszűnése után is alkalmazható – ha nincs külön speciális szabály egyes jogi személy típusok (pl. alapítvány) felszámolása esetére – a bírói gyakorlat fogja eldönteni. A Ptk. 3:118. §-a szerint a hitelezőkkel szembeni speciális felelősség a fizetési képtelenséggel fenyegető helyzet beállta után következik be, ha a vezető tisztségviselő a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe, és a gazdasági társaság jogutód nélkül szűnik meg. Ez a korábbi társasági jogi szabályozáshoz képest annyiban enyhébb rendelkezés, hogy nem a hitelezői érdek ‘elsődlegessége’ a meghatározó szempont, hanem az általános elv mellett (*best interest of the company*), azzal összehangolva kell a hitelezői érdekeket figyelembe venni a fizetési képtelenség veszélye esetén. E felelősség érvényesítésével kapcsolatosan azonban a kettős szabályozás folytán az a dilemma továbbra is fennáll, hogy a tagokkal szembeni felelősség érvényesítése⁷ megelőzi-e a vezető tisztségviselő járulékos felelősségét. Nézetem szerint ez közvetlenül a jogszabály szövegéből nem vezethető le.

⁶ SÁRKÖZY Tamás: A Ptk. jogi személy könyve esetleges felülvizsgálatáról. *Gazdaság és Jog*, 2016/7–8. 10.

⁷ BODZÁSI Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. *Gazdaság és Jog*, 2013/6. 13.

A gazdasági társaságoknak a Ptk.-ban való több szintű szabályozása (jogi személy általános szabályai, gazdasági társaság közös szabályai és specifikus szabályai⁸) mellett tehát jelenleg még külön jogszabályokban foglalt felelősségi normákat is figyelembe kell venni, amelyek egyébként nincsenek teljes összhangban egymással. A Ptk. említett szabálya ugyanis nem korlátozza a kártérítési igény érvényesítését attól függően, hogy az felszámolási eljárást vagy kénysztörölést követő igényérvényesítésen alapul-e. A Ptk. 3:118. § (és az egyesület, szövetkezet vezetőjére vonatkozó 3:86. § (2) és 3:347. § (3) bekezdése) azonban csak a cégtörvénnyel van összhangban, amely szerint egylépcsős igényérvényesítés lehetséges, tehát a cég törlését követően közvetlenül a volt vezető tisztségviselő marasztalását lehet kérni.

A felszámolási eljárásban azonban a Cstv. 33/A. § (1) bekezdése alapján – a jelenleg hatályos szabályok szerint – először a felelősség megállapítását kell kérni a hitelezőnek, vagy ez iránt a felszámoló indíthat keresetet az adós nevében, és csak akkor lehet egy második lépcsőben a felszámolás befejezését követően a volt vezető kötelezését kérni a hitelező ki nem elégített követelésének megfizetésére, ha van a felelősséget jogerősen megállapító ítélet. Amennyiben tehát megállapítás iránti pert nem indított valamely hitelező vagy a felszámoló, akkor a 33/A. § jelenleg (11) bekezdése szerinti marasztalási pert nem tudja egy hitelező sem megindítani, mert annak előfeltétele, a felelősség első lépcsőben történő jogerős megállapítása hiányzik. Ez a két lépcsős eljárás e tekintetben úgy tűnik nincs összhangban a Ptk.-ban foglalt felelősségi szabállyal, és korlátozza a hitelező igényérvényesítési lehetőségét. A Cstv.33/A. § (14) bekezdése utaló szabálya is az e § szerinti kétlépcsős eljárás alkalmazását írja elő.

2.3. Az ügyvezetés mint emberi cselekmény; a jó vezető jellemzői

A Ptk. indokolása szerint a törvény abból indul ki, hogy a vezető tisztségviselőnek e feladatok ellátására alkalmas természetes személynek kell lennie, aki megfelel a 3:22. § (1) bekezdése szerinti feltételeknek. Ezt tartalmazza a Ptk. kommentárja⁹ is, utalva a második bekezdésében foglaltakra, mely szerint ha egyes jogi személy típusoknál megengedett, hogy jogi személy legyen vezető tisztségviselő, akkor is ki kell jelölni azt a természetes személyt, aki személyesen eljárva a vezető tisztségviselők feladatait teljesíteni tudja.

Ez a társasági jog eredeti koncepciójával összhangban állónak látszik, azonban annál bővebb körű, tekintve, hogy általánosságban engedi meg, hogy jogi személy legyen a vezető tisztségviselő, és nem azt határozza meg, hogy mikor lehet a vezető jogi személy, hanem éppen ellenkezőleg: azt, hogy mikor lehet az kizárólag csak természetes személy (pl. részvénytársaság igazgatói, alapítvány kuratóriumának tagjai).

Akár így akár úgy, az biztos, hogy az ügyvezetési tevékenységet csak természetes személy tudja ellátni. Ezért van jelentősége az üzletvitel körében is az emberi szemé-

⁸ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 124.

⁹ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.) *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary Jogtár, a 3:22. §-hoz fűzött magyarázat.

lyiségnek, és ma is irányadó kell, hogy legyen a tisztességes kereskedő magatartása „[...] amely nem más, mint a kereskedelemmel foglalkozó erkölcsös ember pozitív életelve”,¹⁰ amire – a jogban a *bonus et diligens paterfamilias* fogalmától a normatív emberkép létrejöttéig vezető utat bejárva¹¹ – nem csak jogi normaként, de akár erkölcsi elvárásnéként is szükség van. Az írott jogi norma pedig valójában akkor jó, ha belső harmóniában áll azzal a jelentéstartalommal, amelyet az adott kérdésben az erkölcs rendjén belül lehet megtalálni.¹²

Hogy ki a jó vezető, az nem csak a modern kor kérdése. Nagy Szent Gergely pápa *Regula pastoralis* című műve – amit püspökeinek írt (Kr.u. 591.) a hitoktatás és a helyes vezetői magatartás kapcsán – mércéül szolgálhatott nemcsak egyházi vezetőknek, hanem világiaknak is a középkorban, mivel több nyelvre lefordították – többek között óangolra¹³ –, így széles körben elterjedt.

Napjainkban is megszívlelhetik egyes tanácsait – adaptálva a mai viszonyokra tanításait – azok, akik a jó vezető szerepére pályáznak. Alaptétele volt például a regulának az, hogy „A tanulatlanok ne merészeljének tanítóhivatalt vállalni”.¹⁴ Ezt témánk szögéből manapság egyszerűen úgy alkalmazhatnánk, hogy ne legyen vezető olyan valaki, aki nem ért hozzá, még ha szigorúnak tűnik is ilyen elvárás.

Az a tétel pedig ma is jól érthető, hogy „A vezetőnek tudnia kell, hogy a bűnök gyakran az erények látszatát öltik magukra [...] A meggondolatlan cselekedetet gyorsaságnak, a lassúságot megfontoltságnak vélik.”¹⁵

A hozzá nem értés egyébként a felelősség alól nem mentesít, mint ahogy az sem, ha valakit csak formálisan jegyezték be vezetőként a cégjegyzékbe, de ténylegesen más személy a direktor (*de facto director*). Az első Gt. indokolása is hasonló álláspontot fejt ki a képzettségi hiány kapcsán:

„A felelősség szempontjából tehát már annak is jelentősége lehet, hogy annak a személynek, aki vezető tisztségviselői vagy felügyelő bizottsági megbízatást vállal, megvan-e a megfelelő szakképzettsége ahhoz, hogy az ilyen tisztséget betöltőktől általában elvárható vezetői, ellenőrzési feladatokat ellássa. Ha nincs, akkor felelősséggel tartozik éppen úgy, mintha a képzettsége megvan ugyan, mégis vétkeesen jár el.”

Összességében azt, hogy mit kell tenni egy jó vezetőnek, a kötelezettségek irányából lehetne megközelíteni, és azok gondos teljesítésében lehetne meghatározni. (Nochta Tibor 2013-ban írt tanulmányában a) – m) pontig sorolta fel azokat a kötelezettségeket,

¹⁰ LANDI Balázs: Emberkép, magatartásmérték, felelősség. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/1. 60.

¹¹ Uo. 50.

¹² SZUROMI Szabolcs Anzelm: Az erkölcs, a jog és az emberi méltóság hármasságának harmóniája a szakrális jogban. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1. 128.

¹³ Nagy Alfréd király a 890-es években.

¹⁴ Nagy Szent GERGELY: *A lelkipásztor kézikönyve*. Fordította Sággy Marianne. Budapest, Paulus Hungarus – Kairoz, 2004. 39.

¹⁵ Szt. GERGELY i. m. 106.

amelynek megszegéséhez a vezető kártérítési felelőssége fűződhet.)¹⁶ Végül pedig Vékás Lajost idézve: „A magánautonómia határainak kijelöléséhez elsősorban a forgalmi erkölcs, azaz a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményének támasztása és a kölcsönös tájékoztatási kötelezettség előírása szolgálhat eszközzül.”¹⁷

3. Az angolszász jog néhány releváns eleme

Ez a tanulmány nem színtere az ír, angol vagy ausztrál írott jog szabályai, vagy a precedens jog mélyebb, részletes elemzésének, azonban néhány jogszabályi rendelkezés és jogeset megemlítése hasznos lehet a témában az árnyékdirektor, illetve a tényleges (*de facto*) direktor és tevékenységük jellemzőinek megismeréséhez és az irányadó magyar jog könnyebb alkalmazásához, értelmezéséhez.

Az ír társasági törvény (*Companies Act 1990*) 27. szakasza és az Egyesült Királyság társasági törvénye (*Companies Act 2006*) 251. szakasza hasonlóképpen fogalmazza meg azt, hogy ki az árnyékvezető, és a két törvény konkrétan is tartalmazza a *shadow director* megnevezést (*in this act referred to as „shadow director”*). Ezek a törvényi szabályok úgy határozzák meg az árnyék direktort, mint egy olyan személyt, akinek utasításai vagy instrukciói szerint szoktak cselekedni egy társaság igazgatói, akinek iránymutatását, döntéseit elfogadják és végrehajtják. Mindkét ország esetjogában kiterjesztették ezt a definíciót az ember mellett a jogi személyre is, ami szintén lehet árnyékvezető. Ugyanakkor nem tekinthető árnyékvezetőnek egy személy önmagában csak azért, mert szakmai tanácsokat ad a társaság vezetőinek.

Maga az elnevezés azt sugallja, hogy a *shadow director* rejtve, a háttérben tevékenkedik, így fejt ki valós hatást egy adott gazdasági társaságra, lényegében irányítja annak tevékenységét, azonban nem maga cselekszik, hanem az adott társaság bejegyzett vezetői útján érvényesíti az akaratát. Nem szükségszerűen marad azonban a háttérben az árnyékvezető, akár nyíltan, külső személyek számára felismerhetően is kifejtheti befolyását „az ellenőrzött” társaság direktoraira vagy ezek testületére. Ezzel ellentétben a *de facto director* maga végzi az ügyvezetési tevékenységet, úgy jár el, abban a pozícióban van, mint a társaság ténylegesen nyilvántartásba vett vezetője, azonban az árnyékdirektorhoz hasonlóan ő sincs bejegyezve a nyilvántartásába. Ezek a vezetők formálisan nincsenek kinevezve, vagy nem felelnek meg valamely törvényi előírásnak, ezért tehát nem is jegyezhetők be a társasági regiszterbe.

Rájuk is vonatkoznak azonban a törvényi előírások, főleg a felelősségük vizsgálatakor ütközik az ki, hogy azonos kötelezettségük van a kinevezett igazgatókkal. Rájuk is irányadó többek között a megfelelő jártasság és gondosság (*due skill and care*) elvárása, vagy éppen a társaság mindenek felett álló érdekének szem előtt tartásával való eljárás kötelezettsége (*to act in the company's best interests*), és a titkos nyereségszerzés tilalma (*not to make a secret profit*). Ezeket az alapelveket manapság már nem

¹⁶ NOCHTA Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog*, 2013/6. 4.

¹⁷ VÉKÁS (2001) i. m. 3.

csak a *common law* tartalmazza, hanem azok az írott jogszabályokban is teret nyertek a vezetői kötelezettségek meghatározása során.

Az ausztrál társasági törvény (*Corporations Act 2001*) 9. szakasza a fogalom meghatározások körében tartalmazza a direktor típusai között a *de facto* és az árnyékdi-rektor definícióját – bár ezeket az elnevezéseket konkrétan nem használja –, amelyet a magyar jogszabályhoz hasonlóan a tevékenység irányából közelít meg. Eszerint az a személy, akit ténylegesen nem neveztek ki direktornak, mégis annak minősül, ha annak pozíciójában tevékenykedik (*de facto*), vagy a társaság igazgatói vagy azok tes-tülete ennek a személynek az iránymutatásai vagy kívánságai szerint szoktak csele-kedni (*shadow director*). Részletesen tartalmazza e törvény a gondos eljárás, az üzleti döntés meghozatala szabályait, és a jóhiszemű eljárás általános kötelezettségét (*general duties*). Azt, hogy kit lehet direktornak kinevezni, úgy szabályozza, hogy ilyen csak természetes személy lehet (egyén),¹⁸ aki a tizennyolcadik életévét betöltötte.

Korlátozottabb mértékben, de az angol, ír törvények is tartalmazznak követelménye-ket arra nézve, hogy a társaságnak legyen természetes személy ügyvezető igazgatója. Az angol 2006. évi társasági törvény minden társaság számára kötelezettségként írja elő, hogy legyen legalább egy természetes személy vezetője. Ha tehát csak egy direktor van kinevezve a társaságnál – ez például a *private company* esetében lehetséges – ak-kor annak nyilvánvalóan természetes személynek kell lennie. Az ír *Principal Act* (az 1963. évi társasági törvény) 176. szakasza pedig – amelyet a következőkben ismertetett jogeset is érint – úgy rendelkezik, hogy egy társaságnak a működése megkezdésétől számított három hónapig lehet jogi személy, más gazdasági társaság a direktora, ebből következően e tisztséget egyébként természetes személynek kell betöltenie.

Mint ahogy a törvényi szabályozás sem egyforma, az ír–angol és az ausztrál ítélke-zési gyakorlat is eltér több kérdésben, például, hogy az árnyékvezető csak természetes személy lehet-e vagy akár jogi személy is, hogyan viszonyul egymáshoz a *de facto director* vagy más tisztségviselők (*officers*) felelőssége, hogyan alakul az árnyékdi-rektor diszkvalifikációja, és így tovább. Az angol (ír) törvény külön szakaszban tar-talmazza az árnyékdi-rektor definícióját, míg az ausztrál azt nem különíti el, hanem a direktor egy-egy típusaként jeleníti meg. Ezeknek szerepe van a precedens jogban is, hiszen a jogviták elbírálása során a *common law* és az *equity law* elvei mellett az írott törvényi szabályozást (*statute law*) alkalmazzák a bíróságok, melynek során létrejöhet a precedens.

A Worldport (Ireland)¹⁹ ügyben az ír Legfelső Bíróság előtt az az előzetes kérdés merült fel, hogy a felszámolás alatt álló Worldport (Ireland) Limited árnyékigazgató-ja lehet-e egy másik társaság, a Worldport Communications Inc. (USA), az 1990. évi társasági törvény 150. szakasz²⁰ alapján kérhető korlátozás vonatkozásában. Az 1963.

¹⁸ Corporations Act 2001 – sect. 201/B (1) Only an individual who is at least 18 may be appointed as a director of a company.

¹⁹ Worldport (Ireland) Limited & Companies Acts [2008] IESC 68.

²⁰ Companies Acts 1990 section 150. (1) „The court shall, [...] declare that a person to whom this Chapter applies shall not, for a period of five years, be appointed or act in any way, whether directly or indirectly, as a director or secretary or be concerned or take part in the promotion or formation of any company...”

évi társasági törvény 176. szakasza ugyanis tiltja (illetve csak az alapítástól számított három hónapig engedélyezi), hogy a társaság vezetője jogi személy legyen, így a fellebbező társaság sem lehetett – álláspontja szerint – igazgató. A másik kérdés az volt, hogy lehet-e árnyékigazgató a korlátozás tekintetében olyan társaság, amelyet nem az ír joghatóság alatt alapítottak.

Az elsőfokú bíróság (High Court, O’Leary J) azon a véleményen volt, hogy lehet árnyékdirektor egy gazdasági társaság mind általánosságban, mind pedig a 150. szakasz tekintetében. A második kérdésre az volt a válasza, hogy a jogszabály nem tesz különbséget az ír alapítású vagy külföldön alapított társaságok között, így a korlátozó végzés tekintetében sincs arra ok, hogy ne egyenlően kezeljék az ír vagy a külföldi entitásokat.

A Legfelső Bíróság kifejtette, hogy az elsőfokú bírót helyesen állapította meg, hogy az árnyékdirektor a törvényes igazgatóktól teljesen elkülönült entitás, így a társasági törvény 27. szakasza nem zárja ki azt, hogy társaság legyen az árnyékigazgató. Erre utal az 1937. évi értelmezési törvény „személy” fogalma is, amely magában foglalja a társaságokat is, nem csak az egyéneket, hacsak ezzel ellentétes szándék nem merül fel. A 150. szakaszban foglalt eltiltást kimondó határozat meghozatala esetén azonban az igazgatói tisztségtől eltiltás ellentétes lenne a 176. szakasz említett szabályával, amely éppen azt tiltja, hogy társaság igazgatói tisztséget töltsön be. (Értelmetlen lenne eltiltani a vezetői tisztségtől, ha azt a törvény szerint nem is töltheti be.) Ilyen esetben az eltiltás vonatkozásában a személy fogalom jelentését nem lehet kiterjeszteni a jogi személyre, jelen ügyben a fellebbező gazdasági társaságra. Ezért a fellebbezésnek helyt adva az első jogkérdésre negatív választ adott Justice Fennelly. Mivel pedig az árnyékvezetőként megjelölt gazdasági társaság nem tartozott a 150. szakasz hatálya alá, nem volt jelentősége annak, hogy külföldi vagy sem.

A bíróság tehát úgy látta, hogy a *Principal Act* 176. szakasz tiltó szabálya, amely szerint gazdasági társaság nem lehet direktor, nem vonatkozik az árnyékvezetőre, mert ez teljesen különálló entitás, nem a direktoroknak valamilyen részhalmaza. Ugyanakkor viszont a tisztségtől eltiltás tekintetében hivatkozott arra, hogy ilyen végzés azért nem hozható az árnyékvezetőnek minősített társasággal szemben, mert egyébként nem is lehetne direktor ugyanezen § szerint. Számomra úgy tűnik, hogy ez némileg ellentmondásos indokolás, mivel azt sugallja, hogy gazdálkodó szervezet valójában mégsem lehetne árnyékvezető, ha direktor sem lehet.

Az angol Legfelső Bíróság a Holland v Revenue ügyben²¹ azt vizsgálta, hogy lehet-e egy társaságnak tényleges direktora az a természetes személy, aki egyébként ugyan-ezen társaság bejegyzett jogi személy ügyvezetőjének a *de jure* direktora. (Az angolban nem az eredeti latin *de iure* a használatos.) Néhány vonatkozásában a magyar jogesetekkel való hasonlóságra is lehet asszociálni. Az eljárást Ófelsége Adó- és Vámhivatala indította adóhiány miatt, mint ahogy a magyar fizetésképtelenségi ügyekben is aktív résztvevő a NAV; és a bírói döntéshozatal mechanizmusában is hasonlóan fordultak elő eltérő vélemények, mint akár a magyar perekben.

Holland úr és felesége bonyolult vállalati struktúrát hozott létre a főleg az informatikai szektorban működő ügyfeleik, vállalkozók részére – 42 kompozit társaságot –

²¹ Holland v The Commissioners for Her Majesty’s Revenue and Customs and another [2010] UKSC 51.

annak érdekében, hogy úgy hangolja össze tevékenységüket, hogy nyereségük a 300 ezer fontot ne haladja meg, és így a társasági adó alacsonyabb adókulcsa alá essenek. Ez azonban nem sikerült, mivel az alapító rendelkezett a társaságokban a szavazati jogot biztosító részvények összességével, így adózási szempontból társult vállalkozásoknak kellett tekinteni ezeket az „összetett” társaságokat, melynek folytán magasabb adókulcs vonatkozott rájuk és adóhiány keletkezett. Ennek ellenére Holland úr döntése alapján osztlékot fizettek, ezért a magasabb összegben fizetendő adóra nem maradt fedezet, és a társaságok ellen felszámolás indult.

Az elsőfokú bíró úgy találta, hogy Michael Holland a kompozit társaságok *de facto* igazgatójaként járt el a jogszerűtlenül kifizetett osztlékok kapcsán, és kötelezte hogy a 144.000 font adókülönbözet összegét fizesse meg a felszámolónak. A másodfokú bíróság 3 bírójának ellentétes volt a véleménye a *de facto* direktorként való minősítés kérdésében, és nem tartották tényleges igazgatónak Holland urat arra hivatkozva, hogy csak a Paycheck (Directors Services) Ltd. – aminek alapítója és direktora is Holland úr volt, és ami a kompozit társaságok egyedüli ügyvezető igazgatójának (*sole corporate director*) volt bejegyezve – vezetőjeként (mint *de jure director*) járt el, nem pedig közvetlenül a 42 általa alapított társaság *de facto* direktoraként. Az nem volt vitatott, hogy az osztlékfizetés jogszerűtlen volt, így a fizetéseképtelenségi törvény (*Insolvency Act 1986*) 212. szakasza alapján – amelyre a hitelező kérelmét alapította azt állítva, hogy Mr Holland ‘tényleges igazgatóként’ vagy ‘más tisztségviselőként’ (*officer*) járt el – fizetési kötelezettsége megállapítható volt akkor is, ha nem minősült tényleges igazgatónak. Csak a marasztalása mértéke kapcsán fejtette ki a kisebbségi véleményét Lord Justice Ward annak tudatában, hogy az mint *obiter dicta*,²² figyelmen kívül hagyható.

A Legfelső Bíróság három bírója (Lord Hope, Collins és Saville) egyetértett a másodfokú ítélettel; míg két bíró (Lord Walker és Clarke) eltérő véleményét fejtette ki az elsőfokú bíróval egyetértve, amely szerint Holland úr a kompozit társaságok tényleges igazgatójának minősült. A többségi vélemény szerint Mr. Holland csak a társaságok egyedüli jogi személy ügyvezetőjének nevében járt el az osztlékok ügyében, és nem volt olyan „többlet tevékenysége”, amely folytán közvetlenül az érintett társaságok tényleges igazgatójának lehetett volna tekinteni, ami nem pusztán ténykérdés, hanem jogkérdés is. A kisebbségi vélemények szerint pedig azzal, hogy a kompozit társaságok ügyében minden fontos döntést ő hozott meg, és figyelemmel kísért azokat végrehajtását, valójában a társaságok tényleges igazgatójaként viselkedett, ezért ténykérdés volt az, hogy mit cselekedett, melynek vizsgálata alapján eldönthető, hogy az irányított társaságok tényleges igazgatója volt.

A határozatban Lord Collins részletesen bemutatja a *de facto* direktorra vonatkozó régebbi és modern jogeseteket, az angol jogfejlődési tendenciákat, megemlítve az ausztrál, kanadai és egyes amerikai államok törvényhozási folyamatait, ahol a természetes személy iránti igény fogalmazódott meg az ügyvezetők kinevezése tekintetében.

²² A bíróságok inkább az *obiter dicta* kifejezést alkalmazzák a precedens nem kötelező részének megjelölésére, de a jogtudományban az *obiter dictum* forma szintén előfordul, mint ahogy a magyar jogi tanulmányokban is.

Ausztrália Szövetségi Bírósága (Finn, Stone és Perram bíró) a Grimaldi v Chameleon²³ ügyben 783 bekezdés terjedelmű határozatában többek között azt vizsgálta, hogy Phillip Grimaldi *de facto* igazgatója vagy más tisztségviselője volt-e a bányatársaságnak, és milyen jogellenes cselekmények alapozhatták meg a felelősségét. A bíróság úgy találta, hogy a fellebbezések alaptalanok, Mr. Grimaldi a cég tényleges direktora volt, ezért kötelezhető a vitatott ügyletekből származó nyereséggel való elszámolásra és kompenzációra, de az ausztrál társasági törvény 180–183. szakaszai alapján más vezető tisztségviselőként is marasztható lenne.

A szövetségi bíróság a Holland v Revenue esetre hivatkozva kitért az indokolásában arra is, hogy más a törvényi háttér az Egyesült Királyságban, eltérőek a direktor és a tisztségviselők kötelezettségeire vonatkozó szabályok, valamint az angol jogban a *shadow director* fogalmát a direktortól elkülönítve határozzák meg az ausztrál szabályoktól eltérően, ami szerint egyébként csak természetes személy lehet a társaság vezetője. Ebből az következik, hogy az árnyékigazgató és a *de facto* igazgató is csak természetes személy lehet.

Kifejtette a bíróság, hogy a *de facto* direktorokra vonatkozó angol ítéletek jogi háttérének lényeges különbözősége miatt az angol jogeseteket (Mr. Grimaldi ilyenekre hivatkozott, főként a Holland v Revenue határozatra) fenntartással kell kezelni a honi ítélkezésben, elismerve azt, hogy azokból is számos hasznos következtetésre lehet jutni. Kettőt meg is említett Justice Finn a határozatban. Az egyik szerint nincs egyedüli perdöntő teszt annak meghatározására, hogy mikor lehet valakit tényleges direktornak tekinteni; a másik szerint pedig nem lehet már merev megkülönböztetést fenntartani a *de facto* és az árnyékdirektor között, mivel mindkettő valós befolyást gyakorolhat a társaság ügyintézésére. (Az ausztrál törvényi szabályozás azonban fogalmilag megkülönbözteti a kettőt.) A határozat sok precedenst idéz, alkalmaz vagy követ, így az angolszász jogesetek széles tárházát mutatja be az olvasónak.

4. A magyar joggyakorlat és a korlátozott precedenshatás kezdő lépései

A Ptk. kommentárjai az árnyékvezetés kérdésre nem térnek ki – tekintve, hogy a kódexben ilyen nincs is –, legfeljebb a cégek kényszertörése és felszámolása kapcsán ismertették azokat a jogszabályokat, amelyek a vezetői felelősség körébe vonják azokat a személyeket is, akik a gazdálkodó szervezet döntéseire meghatározó befolyást gyakorolnak anélkül, hogy a szervezet bejegyzett vezetői lennének.²⁴ A vezetői felelősség megállapításával kapcsolatos perek gyakorlatából hoznak példákat a kommentárok is, de az árnyékvezető felelősségének megállapítása kapcsán viszonylag még kevesebb bírósági határozat született, amelyekben felülvizsgálati kérelmet sem nagyon nyújtottak be, így a Kúria sem fejtette ki iránymutató álláspontját e kérdésben.

²³ Grimaldi v Chameleon Mining NL [2012] FCAFC 6.

²⁴ OSZTOVITS András (szerk.) *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten Informatikai Kft., 2014. 530–532.

Ahogy azt a Cstv. Nagykommentárjában Csőke Andrea írja: „Az árnyékvezető – az a személy, aki a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol – tekintetében joggyakorlatról nem beszélhetünk.”²⁵

A Legfelsőbb Bíróságnak csak egy végzésére utalt a nagykommentár (Gfv.X.30.150/2011/3.), amelyben a bankbiztos, és rajta keresztül a bank mint „árnyékvezető” felelőssége is felmerült a felszámoló tényállítása szerint. Az ügy tárgya azonban a vitatott hitelezői igény elbírálása és a teljesítés lehetetlenné válása volt. Csak ezek mellett „*obiter dicta*” gyanánt fejtette ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy ha árnyékvezetőként „a vagyont más célokra használták fel, nem pedig az adós reorganizációjára – megállapíthatósága esetén [...] kártérítési igényt alapozhatna meg.” Azóta azonban már megismerhetővé vált néhány kúriai határozat, amelyekben feltűnt az árnyékvezető is, a témakör részletesebb elemzése nélkül. A 2019. november 12-én hozott Gfv.VII.30.114/2019/7. számú határozat már kitér az árnyékvezetői felelősség néhány aspektusára.

A Kúrián 2016-ban „A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége” tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoport 2017. január 12-én kelt összefoglaló véleménye²⁶ foglalkozik először részletesebben az árnyékvezető személyével és felelősségével, kapcsolódva a bejegyzett vezető tisztségviselő felelősségi szabályaihoz. A statisztikai adatok szerint a joggyakorlat-elemző csoport 189 jogerős ítéletet vizsgált meg, amelyekből az árnyékvezető felelősségének megállapítására irányuló per az ügyek 1,7 százalékát tette ki. Ilyen csekély számú jogesetből messzemenő következtetéseket még nem lehetett levonni.

A joggyakorlat-elemző csoport az ügyekben szerzett tapasztalatok alapján azt állapította meg, hogy az árnyékvezető lehet akár természetes, akár jogi személy is a vezető tisztségviselőkkel azonosan, a tényállástól függően. A példalózó felsorolásban árnyékvezetőként jelent meg:

- az adós gazdálkodó szervezet tagja,
- olyan személy, aki a vezető tisztségviselőre, az adós tagjaira rokoni vagy üzleti kapcsolatok folytán rendelkezett befolyással,
- a cégvezető,
- a tényleges, de be nem jegyzett vezető (ez a *de facto* director),
- döntési jogkörében az ügydöntő FB tagjai,
- a társaságnak hitelt folyósító pénzügyet,
- végül pedig, ha a bejegyzett vezető tisztségviselő jogi személy, az általa e funkció gyakorlására kijelölt személy.

A példák közül két gyors következtetés levonható. A magyar bírói gyakorlat jelenleg az árnyékvezető egy típusának tekinti a *de facto* direktort is, amelyeket az angol joggyakorlat külön kezel. Az árnyékvezető által gyakorolt meghatározó befolyás hatókörét pedig nem csak a vezető tisztségviselőkre vagy a direktorok testületére vonatkoztatja,

²⁵ A Cstv. 33/A.§-hoz fűzött magyarázat. In: CsőKE Andrea: *Nagykommentár a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvényhez*. Wolters Kluwer Új Jogtár.

²⁶ „A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége” tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye, ld. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenye_6.pdf

hanem a társaság tagjaira is kiterjeszti (2. pont), ami a Cstv. 33/A. § (2) bekezdésében foglalt szabály – a *gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára* (nem csak a Ptk. 3:21. § (1) bekezdés szerinti ügyvezetésre) vonatkozó befolyás – szó szerinti értelmezésére utal.

Ezekből az adatokból egyébként az is látható, hogy az árnyékvezető a bejegyzett vezető tisztségviselőkhöz hasonlóan elsősorban természetes személy, sőt az összefoglaló véleményben a jogi személy felülreprezentált a számszerű adatokat tekintve. Azt, hogy a Ptk. korábban már ismertetett kiindulópontja szerint a *de jure* direktor – a cégnyilvántartásba vett vezető tisztségviselő – elsődlegesen természetes személy, a cégek statisztikai adatai is visszaigazolják.

Nógrád megyében 2020. július 31-én összesen 4423 cég volt bejegyezve²⁷ a cégnyilvántartásba, amelyből mindössze 5 betéti társaságnál volt az ügyvezető jogi személy (Kft.), a ténylegesen működő – felszámolás alatt nem álló – cégek között. Ez elenyésző százalékos arány, tehát azt lehet állítani, hogy a gyakorlatban a nyilvántartásba vett vezető tisztségviselők Nógrád megyében természetes személyek. Az összes bejegyzett cég közül 110 cég esetében volt felszámolás folytán a vezető tisztségviselő pozíciójában jogi személy – a felszámoló – nyilvántartásba véve, de természetesen ez már nem a tagok vagy alapítók akarátán múltott, hacsak nem maguk kérték a felszámolás elrendelését.

Az általam kiválasztott következő néhány magyar jogesetben is többnyire természetes személy volt az árnyékvezető, de kiváltképp a *de facto* direktor. A Kúria honlapjáról elérhető Bírósági Határozatok Gyűjteménye (BHGY)²⁸ az „árnyékvezető” keresőszóra 74 találatot adott ki, amely ítéletekben ez a kifejezés előfordult. Természetesen ennél több per tárgya lehetett az árnyékvezető felelőssége, mivel sok esetben az elsőfokú eljárásban hozott ítélet jogerőre emelkedik, amit általában nem tartalmaz a BHGY. A bemutatott esetek között is van ilyen határozat.

A Balassagyarmati Törvényszék egy 2019-ben indult perben megállapította két természetes személy alperes felelősségét a Cstv. 33/A. § (1) és (5) bekezdése alapján. Az I. rendű alperes a Kft. bejegyzett vezető tisztségviselője és tagja volt annak létrehozásától kezdődően, míg testvére a cég másik tagja volt, akire – mint árnyékvezetőre – a felperes adóhatóság kiterjesztette a keresetet. Írásbeli megállapodásuk alapján ugyanis a cégjegyzékbe történő bejelentés nélkül ténylegesen a II. rendű alperes látta el az ügyvezetői feladatokat, amit el is ismert, és a felelőssége megállapítását sem ellenezte. Valójában tehát az adótartozás meg nem fizetése miatt felszámolás alá került Kft. *de facto* igazgatója volt. Az ítélet indokolása szerint:

„A Cstv. 33/A. § (5) bekezdésének utolsó fordulata alapján ugyanis vélelmezni kell a hitelezői érdekek sérelmét, mivel az alperesek nem teljesítették a Cstv. 31.§ szerinti irat- és vagyonátadási kötelezettségüket, valamint a beszámoló letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségüknek sem tettek eleget.

Az I. rendű alperes által megjelölt kimentési okra való hivatkozás nem volt helytálló, mivel a beszámoló letétbe helyezési kötelezettség elmulasztásának

²⁷ A Microsec Zrt. által szolgáltatott statisztikai adatok.

²⁸ <https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemeny>

nem adta alapos indokát. Az I. rendű alperesnek az a hivatkozása sem alkalmas a felelősség alóli kimentésre, hogy a cégvezetést a testvére látta el, figyelemmel arra, hogy a cégjegyzékbe bejegyzett képviselőt terheli felelősség a cég tevékenységéért, függetlenül attól, hogy a vezető tisztségviselői feladatok ellátására meghatalmazást adott.”

Az alperesek marasztalása iránt indított perben a felek egyezséget kötöttek, és az alperesek kötelezettséget vállaltak arra, hogy a felperes által méltányosan leszállított összeget részletekben megfizetik az adóhatóságnak. Mindkét eljárás jogerősen fejeződött be az elsőfokú bíróságon.

Annak, hogy a másodrendű alperes a társaság *de facto* igazgatójának minősült (nem „csak” árnyékdirektornak) annyiban jelentősége volt, hogy ő rendelkezett azzal az irattal, amit a felszámolóknak át kellett volna adni, illetve amíg az I. rendű alperes két évig külföldön dolgozott, a beszámolók letétbe helyezésétől is neki kellett gondoskodnia, mivel a *de jure* direktor – az első rendű alperes minden igazgatói feladat elvégzésére meghatalmazást adott. (2012–2014 években meg is történt az előző évi beszámoló közzététele.) Így tehát nem a bejegyzett ügyvezető tevékenységére gyakorolt meghatározó befolyást, melynek folytán a nyilvántartott vezető tisztségviselő a II. rendű alperes utasításainak vagy kívánságainak megfelelően járt el (*shadow directorship*), hanem maga a II. rendű alperes végezte az ügyvezetési tevékenységet. Vállalta az ezzel járó kötelezettségeket, gyakorolta az ügyvezető jogait, bonyolította az ügyleteket, szerződéseket kötött, számlázást végzett, tartotta a kapcsolatot a könyvelővel, a cég iratai ténylegesen is az ő birtokában voltak, és a cég partnerei, üzlettársai is direktornak tekintették (*de facto director*). Számlálnia kellett az ügyvezetéshez kapcsolódó felelősséggel, de ennek tudatában is volt, a felelősséget elismerő nyilatkozata is erre utalt. A jelenlegi magyar jogi szabályozás azonban ilyen különbségtételre nem tér ki, mint ahogy sok más árnyékvezetéshez kapcsolódó kérdésre sem. A bírói gyakorlatnak pedig nincsenek még olyan támpillérei, mint amelyek az angol esetjogban már régen kialakultak.

A következő esetekben a rokonai kapcsolat, illetve a családtagként végzett tevékenység vagy mulasztás kérdése merült fel az árnyékvezetői minősítés szempontjaként.

A Szegedi Ítéltábla Gf.III.30.431/2013/2. számú ítéletével az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatta, és az árnyékvezetőnek minősített I. rendű „alperes felelősségének mértékét 2.600.000 Ft-ra leszállította”, a II. rendű alperes bejegyzett ügyvezető elleni keresetet pedig elutasította. A felperes kft.-t az I. r. alperes alapította a fiával, aki 2009. április 28-ig az ügyvezetői tisztséget is betöltötte. Ekkor azonban – az adóhatósági vizsgálat megindulása után – üzletrészt átruházta a II. r. alperesre, az I. r. alperes édesanyjára, aki ettől kezdődően a cég önálló cégjegyzésre jogosult ügyvezetője lett. A korábbi ügyvezető nem volt peres fél.

Az árnyékvezetés szempontjából a jogerős ítélet is elfogadta a felperest képviselő felszámoló álláspontját, amely szerint az I. rendű alperes bár nem volt bejegyzett ügyvezető, a cég döntéseire meghatározó tényleges befolyást gyakorolt. Az, hogy milyen döntések voltak ezek és mikor, illetve miben nyilvánult meg a meghatározó befolyás a felszámoló szerint, nem tűnik ki az indokolásból. A felszámolóknak az I. rendű alperes által írt tájékoztató levelében jelzett két adásvételi ügyletből eredő tartozást nem tekintette releváns felelősségi alapnak az ítéltábla. A harmadik 2.600.000 Ft összegű

– betonszállítással kapcsolatos – követelés esetében azonban úgy ítélte meg, hogy az az I. rendű alperesnek felróhatóan nem vált azonosíthatóvá a felszámoló számára, mivel a tevékenység-záró mérlegben – amit egyébként a II. rendű alperes küldött meg elkésztet a felszámolóknak – nem szerepelt, és okirati bizonyítékot sem adott át, elzárva ezzel a felszámolót az igényérvényesítés lehetőségétől. Az adós cég vagyonában ezért ilyen összegű vagyonsökkenés bizonyítottan bekövetkezett.

A másodfokú ítéletnek ezt a megállapítását joghatályos felülvizsgálati kérelem nem támadta, az ezt meghaladó részben pedig az I. rendű alperes elleni keresetet elutasító ítéleti indokolást a bizonyítékok mérlegelése tekintetében nem tartotta törvénysértőnek a Kúria, ezért Gfv.VII.30.252/2014/7. számú részítéletével a jogerős ítéletnek az I. r. alperesre vonatkozó rendelkezéseit a felülvizsgálati kérelemmel érintett részében hatályában fenntartotta.

Néhány évvel később, hasonló tárgyú – de fordított tartalmú – jogerős határozat kapcsán a Kúria Gfv.VII.30.256/2017/5. számú ítéletével hatályában fenntartotta a Pécsi Ítéltábla Pf.IV.20.113/2016/5. számú jogerős ítéletét. Az alperesek ez esetben is természetes személyek voltak. Az árnyékvezetői minősítésre vonatkozó keresetet elutasító rendelkezés kapcsán egyetértett az ítéltábla az elsőfokú bírósággal abban, hogy az I. és III. rendű alperes nem minősült árnyékdirektornak. Velük szemben a felperesre hárult annak bizonyítása, hogy a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakoroltak az alperesek. A felperes azonban nem jelölt meg olyan konkrét, az I. és III. rendű alperes befolyása folytán született döntést, határozatot, amelynek következménye volt a hitelezői érdekek sérelme. Ezzel a Kúria is egyetértett indokolásának 29. bekezdésében, amely szerint:

„Helytállóan fejtette ki a másodfokú bíróság, a felperesnek bizonyítania kellett volna, hogy milyen konkrét döntéseket hozott az I. és III. rendű alperes a társasággal kapcsolatban, amelyek a hitelezői érdekek sérelméhez vezettek. Önmagában az ugyanis, hogy az I. és III. rendű alperes részt vett az ügyek intézésében – a másodfokú bíróság helyes megállapításának megfelelően – nem elegendő a felelősség megállapításához.”

A Fővárosi Ítéltábla 2018-ban hozott 11.Gf.40.080/2018/7. számú határozatában megerősítette azt a gyakorlatot, hogy „a névleges [de bejegyzett] ügyvezető nem mentesülhet a vezető tisztségviselői felelősség alól arra hivatkozással, hogy a vezetői feladatokat valójában nem ő, hanem hozzátartozója látta el.”

A Fővárosi Ítéltábla 11.Gf.40.123/2018/6. jogerős ítéletével befejezett ügyben az volt a fő kérdés, hogy a III. r. alperes gazdasági társaság lehetett-e árnyékvezető a kényszer-végelszámoló mellett. Az ítéltáblának az volt az álláspontja, hogy kényszer-végelszámolás alatt, illetve kényszertörés alatt álló társaság esetében az árnyékvezetés fogalmilag fel sem merülhet. A kényszertörés alatt álló társaság egyedüli tagjának, a harmadrendű alperesnek cégjogi mulasztása alapján pedig a tag árnyékvezetőnek nem minősíthető. Az tehát, hogy a III. r. alperes mint tulajdonos az elhunyt végelszámoló helyett nem nevezett ki újabb végelszámolót, csak a cégeljárásban lett volna szankcionálható, a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítása iránti perben nem lehet a felelősség alapja.

A Kúria Gfv.VII.30.114/2019/7. számú ítéletében – egyetértve az alsóbb fokú bíróságok jogértelmezésével – a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. Értelmezte az árnyékvezető vonatkozásában a Cstv. 33/A. § felelősségi szabályait, némely esetben azt fejtette ki, hogy az árnyékvezető vonatkozásában bizonyos magatartás (mulasztás) és vélelem „nem értelmezhető”, vagyis néhány felelősségi norma az árnyékvezetőre nem alkalmazható.

A Kúria indokolásának 49. bekezdésében utalt arra, hogy a Cstv. 33/A. § szerinti felelősség szempontjából vezetőnek minősül az a személy is, aki a gazdálkodó szervezet döntésének meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt (árnyékvezető). Ilyen személy lehet akár természetes, akár jogi személy is. Ezt a Cstv. 33/A. § szövege konkrétan nem tartalmazza, de a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményéből is ismert ez a bírói gyakorlatban kialakult jogértelmezés. A 2020. április 1-jén bevezetett²⁹ korlátozott precedens-hatás érvényesüléséhez – álláspontom szerint – hasznos lenne valamely jogszabály konkrét értelmezésére is visszavezetni ilyen jogi álláspont deklarációját, vagy valamilyen alapelv, doktrína alapján kifejteni ennek lehetőségét, mint ahogy az az angol precedensekben is szokásos.

Utalt arra is a Kúria, hogy ha a társaság tagja az árnyékvezető, akkor meg kell különböztetni a tagi minőségben hozott döntéseit az árnyékvezetőként hozott döntésektől, ha pedig egyben a társaságnak tartozó adós is, akkor az adósként hozott döntéseitől is el kell határolni az árnyékvezetői döntéseket. A konkrét ügy kulcskérdésében egyetértett a Kúria az ítéletábrával abban, hogy:

„az árnyékvezetőként hozott döntésekről alapvetően akkor lehet szó, amikor a vizsgálat alá vont magatartások idején a gazdálkodó szervezet még működik, és az árnyékvezető pedig a működéssel kapcsolatosan operatív döntéseket hoz. Működés alatt nem a jogi létezését kell érteni, hanem a tényleges gazdasági tevékenységet. A gazdasági tevékenység körébe tartozik minden olyan ügylet, amely érinti a gazdálkodó szervezet vagyontát.”[53]

Ez lehet precedensként való értelmezés esetén a „*ratio decidendi*”, annak a döntésnek az indoka, amelyet az alsóbb fokú bíróságoknak követni kell, ha a jövőben az előtük lévő ügyben hasonló tényállás esetén, ugyanilyen kérdés merül fel (*stare decisis*³⁰).

Hogy az 56. bekezdésben foglaltak hová sorolhatók, nehezebb eldönteni. A Kúria ugyanis a felperessel egyetértett abban, hogy mulasztással is megvalósulhat a vezető tisztségviselő felelősségét megalapozó magatartás, de csak a *de jure* direktor vonatkozásában. Az árnyékvezetőnek ugyanis nincs törvényben előírt, vagy a felek szerződése alapján kötelezően ellátandó operatív feladata, csak beleavatkozik a vezető tisztségviselő tevékenységébe, ezért az a „mulasztás”, hogy nem végez vezető tisztségviselői feladatokat, nem eredményezheti a felelőssége megállapítását. Nézetem szerint ez logikus értelmezés, ha a társaság fizetésektelensége még nem következett be, mert senkinek nem kötelezettsége az árnyékvezetés, tehát ha azzal felhagy, visszaáll a bejegyzett vezető befolyásmentes

²⁹ 2019. évi CXXVII. törvény 72. §, 185. § és indokolás.

³⁰ VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 2020/2. 81.

ügyvezetési kötelezettsége, és az ezzel kapcsolatos önálló felelőssége még akkor is, ha esetleg már hozzászókkott a külső személy irányításához, vagy éppen igényelné is azt. A fizetéseképtelenség bekövetkezése után azonban már árnyaltabb megfontolásra van szükség, és például a *de facto* vagy a *shadow director* felelőssége akár el is térhet egymástól.

Az 57. bekezdésben foglalt vélemény pedig úgy minősíthető, mint „*obiter dicta*”³¹ – de a fogalom a magyar jogtudományban is használatos *obiter dictum*³² formában – amely szerint az árnyékvezetőre a beszámoló közzétételének elmaradása miatti felelősségi vélelem nem értelmezhető, mert nincs olyan kötelezettsége vagy joga, hogy a gazdálkodó szervezet beszámolóját elkészítse, aláírja, illetve közzétegye. A konkrét jogvitában ugyanis ez a kérdés nem merült fel, tehát nem volt szükséges a határozathozatalhoz az erről való döntés. A precedensnek ez a része ezért nem kötelező az alsóbb fokú bíróságokra nézve sem, de lehet rá hivatkozni a jövőben felmerülő ilyen kérdés esetén, ha a bíróság azt jónak látja. (A vélelemnek egyébként van még más kötelezettség elmulasztására vonatkozó része is, amiről nem szól az *obiter dictum*.)

Ettől részben eltérő álláspont is felmerült egyébként korábban a Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.493/2011/4. számú végzésében, mely szerint „az árnyékvezető legfeljebb áttételesen, közvetetten lehet felelős az éves beszámoló letétbe helyezésének, illetve közzétételének elmaradásáért”. Az akkor alkalmazandó (2009. július 1. előtt hatályos), a Cstv. 33/A. § (2) bekezdésbe foglalt vélelem csak a bejegyzett vezetőre volt irányadó. A (3) bekezdés ugyanis ekkor még tartalmazta azt, hogy az (1) bekezdés alkalmazásában (ez a hatályos szabályozásban már nem szerepel) minősül a gazdálkodó szervezet vezetőjének az a személy, aki a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt.

Az is segítené az alsóbb fokú bíróságokat és a jogi képviselőket a precedens egy későbbi ügyben való újra értelmezésekor, ha a közzétett kúriai határozat egy tömör összefoglalója (*headnote*, rezümé) – vagy egy komolyan megfontolt *dicta* (*seriously considered dicta*) estében akár maga az érvelés – tartalmazná az *obiter dicta* megjelölést a precedens nem kötelező része lényegi tartalmának kifejtésekor.

Az új módszer átvétele, elsajátítása nyilván hosszabb folyamatot igényel, de ebben segítséget nyújthat a *common law* gyakorlatának megismerése és a magyar jogviszonyokra alkalmazható részének felhasználása.

5. Konklúziók

A jogalkotó által megfontolandó kérdések előtt érdemes idézni Sárközy Tamás³³ már említett tanulmánya záró szavait:

„Véleményem szerint a Cstv. 33/A. §-át és a Ctv. 118. §-át hatályon kívül kell helyezni. A kérdést ugyanis a Ptk. megfelelően megoldja, a Cstv. és a Ctv.

³¹ ZÓDI Zsolt: Precedenskövetés és jogszabályértelmezés. *Állam és Jogtudomány*, 2014/3. 64–66.

³² OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 2020/2. 74–75.

³³ SÁRKÖZY (2016) i. m. 10.

előírásaira nincs szükség. A Ptk. alapján a vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége megáll, de csak a felszámolási eljárás jogerős befejezése után. Kizárólag a károsultak léphessenek fel és nincs szükség külön megállapítási, illetve marasztalási perre, a vezető tisztségviselők pedig a deliktuális felelősség általános szabályai szerint perelhetők.”

Ez esetben természetesen át kellene tekinteni a jogi személyek és gazdasági társaságok szabályozási rendszerét, mert jelenleg a felszámolási törvény és a Ptk. egyes jogi személyek jogutód nélküli megszűnése esetére irányadó felelősségi szabályai között diszharmonia van, a vezető tisztségviselők alanyi köre nem egyezik meg; a Cstv. 3. § (1) bekezdés a) és d) pontja alapján a vezetői kör szélesebb. A Ptk. jelenlegi szabályai közül is hiányzik egyébként az alapítvány vezető tisztségviselőinek – az egyesület, gazdasági társaság, szövetkezet jogutód nélküli megszűnése esetére beiktatott – felelősségi szabálya, ami az alapítványnál csak a megszűnési ok bejelentésével kapcsolatos mulasztásra korlátozódik. Az egyesület és alapítvány mint civil szervezetek közötti ilyen különbségtétel szerintem nem indokolt. Az alapítvány felszámolása is a Cstv. alapján zajlik, tehát a volt vezető felelőssége (például a mérlegkészítés, iratátadás, együttműködés kötelezettsége stb. kapcsán, de a vagytonkezelői kötelezettség megsértése esetén is – *Trust, breach of fiduciary duties*) ugyanúgy fennállhat, mint a gazdasági társaságok felszámolása során.

Az első megoldás esetében, de ha a jogalkotó a kettős szabályozást fenn kívánja tartani – a bonyodalmas kétlépcsős procedúrával együtt – akkor is indokolt, hogy tartalmazza a Ptk. az árnyékvezető hiányzó definícióját. A Ptk. 3:21. § (4) bekezdésében könnyen elhelyezhető a Cstv. 33/A. § (2) bekezdésében foglalt általános vagy annál akár precízebb meghatározás is anélkül, hogy a Ptk. – Vékás professzor által olyannyira féltett – stabilitása sérülne. Magam az ausztrál törvényi szabályozás mintáját tekinténem célszerűnek, a *de facto* és az árnyékvezető külön meghatározását. Indokolt lehet a cégnyilvántartásba be nem jegyzett személy meghatározó befolyásának jellemzőit is rögzíteni, pontosítani azt, hogy az árnyékvezető az irányító jellegű befolyást az ügyvezetőkre vagy azok testületére gyakorolja-e, vagy az az alapítói stratégiai döntések befolyásolására is vonatkozhat.

Valószínűsítem, hogy a bírói gyakorlatra vár sok kérdés megválaszolása, többek között annak kidolgozása is, hogy a bejegyzett vezető és árnyékvezető kötelezettségei mennyiben azonosak vagy miben különbözhetnek egymástól, és ennek a megállapítandó felelősség szempontjából milyen jelentősége van. Azt helyes lehet megjegyezni, hogy a bírói gyakorlatot segítené ebben a pontosabb törvényi szabályozás a túlságosan nyitott törvényi tényállások helyett, illetve a jogági dogmatika fejlődése is pozitív hatású lenne, hiszen ez a „triumvirátus” mindig kölcsönhatásban van egymással.

A korlátozott precedens-rendszer törvénybe iktatása pedig azt vetíti előre, hogy a Kúriának még hangsúlyosabb szerepe lesz a joggyakorlat alakításában, mint eddig volt. A *common law* tapasztalatait azonban nem csak a Kúria hasznosíthatja. Biztosan lenne pozitív eredménye annak, ha az alsóbb fokú bíróságok, a jogi képviselők, sőt a törvényalkotók is megismernék azokat. Remélem, hogy az árnyékvezetés témakörének rövid bemutatása éppen alkalmas eszköz lehet az imént említett személyi kör érdeklődésének felkeltésére.

